ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФОНД «КРОК ЗА КРОКОМ»

ЗАТВЕРДЖЕНО
Директор ВФ «Крок за кроком»

_____ **Найда Ю.М.**
(підпис) (прізвище та ініціали)
15 червня 2026 року

ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти «ПОЧУТИ ГОЛОС ДИТИНИ»

Київ – 2026

Розробники: Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» **(**Ломакіна Г.І., канд.псих.наук, доцент, тренерка програми «Демократична школа: освіта для демократичної стійкості», Байдик В.В., канд.псих.наук, доцент, тренерка ВФ «Крок за кроком»).

Напрям підвищення кваліфікації: розвиток професійних компетентностей педагогів закладів дошкільної освіти щодо впровадження дитиноцентричного підходу та створення безпечного, інклюзивного та демократичного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти.

Термін дії програми: з 01 серпня 2026 р. до 01 серпня 2031 р.

Рецензенти:

Швед Ганна, доктор філософії, доцент кафедри теорії й методики дошкільної, початкової освіти та мовних комунікацій КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради.

Журба Катерина, доктор пед.наук, професор, в.о.заступника директора з наукової роботи Державної науково-педагогічної Бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми. Сучасна дошкільна освіта в Україні орієнтується на дитиноцентризм, повагу до гідності дитини та формування ключових компетентностей, необхідних для життя у демократичному суспільстві. Дитина сприймається як активний суб'єкт навчання, здатний висловлювати власну думку, приймати рішення та брати участь у спільній діяльності. Відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти, важливим завданням закладу дошкільної освіти (далі – ЗДО) є створення освітнього середовища, яке підтримує самовираження, ініціативність і відповідальність дітей, забезпечує можливості для дослідження, гри та творчості.

Сучасні підходи до розвитку участі дитини в освітньому процесі передбачають зміну ролі педагога: від транслятора знань до фасилітатора, наставника та партнера, який організовує умови для активної участі дітей, розвитку їхньої самостійності та соціальної відповідальності. Педагог сприяє формуванню здатності дітей впливати на процес навчання, підтримує ініціативу та допомагає в усвідомленні власного досвіду через діяльність і рефлексію.

Актуальність програми зумовлена необхідністю впровадження дитиноцентричного підходу, формування громадянських, соціальних та емоційних компетентностей з раннього віку, а також розвитку культури демократії в освітньому середовищі. Зростає запит педагогів на практичні інструменти, які дозволяють інтегрувати принципи участі та поваги до прав дитини у щоденну діяльність закладу дошкільної освіти. Програма також підкреслює важливість ефективного партнерства із сім'єю та громадою як умову формування цілісної екосистеми розвитку дитини.

Програма поєднує сучасні теоретичні засади, методики розвитку компетентностей та практичні інструменти, що дають змогу педагогам органічно впроваджувати принципи демократії та дитиноцентричного підходу у щоденну роботу. Особлива увага приділяється формуванню навичок активної участі, комунікації, самовираження, емоційної грамотності та відповідальності. Реалізація таких підходів створює освітнє середовище, де дитина відчуває себе почутою, цінованою та здатною впливати на власне навчання, а педагог виступає партнером у розвитку соціально відповідальної та ініціативної особистості.

Програму розроблено в рамках впровадження сучасних підходів до реалізації Державного стандарту дошкільної освіти та розвитку громадянських компетентностей дітей дошкільного віку в рамках програми «Демократична школа: освіта для демократичної стійкості», що реалізується Європейським центром ім. Вергеланда (Норвегія) та Міністерством освіти і науки України у партнерстві з БО «Центр освітніх ініціатив», ВФ «Крок за кроком», БФ savED та освітньою програмою «Крок за кроком» (Молдова) за фінансової підтримки Норвегії.

Програму розроблено з урахуванням вимог чинного законодавства України, зокрема законів України: «Про освіту», «Про дошкільну освіту»;

постанови Кабінету Міністрів України від 26.11.2025 № 1557 «Про затвердження Державного стандарту дошкільної освіти»; професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» (наказ Мінекономіки від 19.10.2021 року № 755-21); Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників: постанова Кабінету Міністрів України від 21.09.2019 № 800 (зі змінами); Базового компонента дошкільної освіти : наказ МОН від 12.01.2021 року № 33; методичних рекомендацій щодо розроблення програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників: наказ МОН від 13.10.2025 №1349.

Цільова група: педагогічні працівники закладів дошкільної освіти (вихователі, асистенти вихователів, вихователі-методисти).

Обсяг (тривалість): 45 годин (1,5 кредита ЄКТС).

Особливості реалізації програми: практична спрямованість та інтеграція теоретичних знань із повсякденною педагогічною діяльністю вихователя. Навчання відбувається у дистанційному форматі на онлайн-платформі Prometheus за умови самостійного опрацювання онлайн-матеріалів, присутності на онлайн-зустрічах, виконання практичних завдань, фінального тестування. Такий формат забезпечує гнучкість та доступність для педагогів, а також можливість працювати у власному темпі. Зміст програми покликаний допомогти педагогам дошкілля адаптуватися до змін, передбачених оновленим Базовим компонентом дошкільної освіти. Ресурси й матеріали, з якими працюють на курсі, стануть у нагоді для роботи не лише з дошкільнятами, а й з їхніми родинами. Навчання допоможе спланувати педагогічну діяльність, пояснить як формувати соціально-громадянські компетентності дітей дошкільного віку та розвивати культуру демократії у закладі дошкільної освіти.

Форма підвищення кваліфікації: інституційна (дистанційна: синхронний / асинхронний режими навчання).

Мета підвищення кваліфікації: підвищення рівня професійних компетентностей педагогів ЗДО щодо створення освітнього середовища, у якому враховується голос дитини, забезпечується її повноцінна участь, повага до прав і розвиток громадянських компетентностей.

Завдання підвищення кваліфікації:

– сформувати у педагогів цілісне уявлення про сутність та значення повноцінної участі дитини в освітньому процесі;

– ознайомити з правами дитини та їх реалізацією в ЗДО;

– розвинути навички створення демократичного середовища в ЗДО;

– навчити педагогів застосовувати діяльнісні та рефлексивні підходи;

– надати практичні інструменти роботи з дітьми;

– сформувати навички партнерської взаємодії з батьками;

– розвинути рефлексивні компетентності педагогів.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться:

Загальні компетентності : ЗК.01 (громадянська), ЗК.02 (соціальна), ЗК.06 (етична).

Професійні компетентності: А2 (організаційна), А4 (предметно-методична), Б1 (здоров'язбережувальна), В1 (психо-емоційна), В2 (педагогічне партнерство), Г1 (здатність до навчання впродовж життя), Г2 (інформаційно-комунікаційна).

Очікувані результати підвищення кваліфікації:

- знання принципів демократії та прав дитини;
- розуміння ролі освітнього середовища у формуванні особистості дитини;
- організація активної участі дітей в освітньому процесі;
- застосування інтерактивних методів навчання;
- організація рефлексивної діяльності дітей;
- ефективна взаємодія з батьками та родинами вихованців;
- створення безпечного та підтримувального середовища.
- підтримка дитячої ініціативи та самовираження.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації:

Система оцінювання в межах програми здійснюється на засадах компетентнісного підходу та передбачає перевірку сформованості професійних здатностей, визначених очікуваними результатами навчання.

Курс складається з навчальних модулів для самостійного опрацювання й 11 фасилітованих онлайн-зустрічей з тренерами для спільної роботи та рефлексій. Після виконання фінального тесту учасники та учасниці безоплатно отримають сертифікати про підвищення кваліфікації:

обсягом 30 годин за умови проходження від 81% до 100% курсу (виконання завдань та присутність на 8-10 онлайн-зустрічах);

обсягом 15 годин за умови проходження від 60% до 80% курсу (виконання завдань та присутність на 6-8 онлайн-зустрічах).

Слухач/ка вважається таким/ою, що успішно опанував/ла програму, за умови виконання всіх зазначених вимог. У разі невиконання хоча б однієї з них результат підвищення кваліфікації не зараховується.

Документ про підвищення кваліфікації: сертифікат.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програмою передбачено опрацювання слухачами 3 модулів, які включають шість взаємопов'язаних тем. Курс складається з навчальних модулів для самостійного опрацювання Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, складає 45 годин, з яких: 10 годин лекцій, 24 годин практичних занять, 6 годин самостійної роботи. Також програмою передбачено 3 годин поточних контрольних заходів та 2 години для підсумкових контрольних заходів.

Модуль 1. «Основи культури демократії та прав дитини» формує розуміння прав дитини, дитиноцентризму та ролі закладу дошкільної освіти у їх реалізації.

Модуль 2. «Педагогічні підходи до забезпечення участі дитини в освітньому процесі» розкриває сутність діяльнісного підходу, навчання через досвід та роль педагога як фасилітатора освітньої взаємодії.

Модуль 3. «Практики забезпечення участі та самовираження дитини» охоплює конкретні інструменти організації освітнього процесу: ігрові методики, тематичні тижні, практики взаємодії з батьками.

Самостійна робота спрямована на поглиблення знань, підготовку до практичних занять та розвиток здатності до безперервного професійного розвитку.

Назва навчальних тем	**Кількість годин**				
	Лекції	**Практичні заняття**	**Самостійна робота**	**Контрольні заходи**	**Усього**
МОДУЛЬ 1. ОСНОВИ КУЛЬТУРИ ДЕМОКРАТІЇ ТА ПРАВ ДИТИНИ					
Тема 1.1. Права дитини як основа освітнього процесу	1	4	1	0	6
Тема 1.2. Культура демократії в дошкіллі	2	3	1	1	7
Разом за модулем 1	**3**	**7**	**2**	**1**	**13**
МОДУЛЬ 2. ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ ДИТИНИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ					
Тема 2.1. Діяльнісний підхід і навчання через досвід.	2	4	1	0	7
Тема 2.2. Роль педагога як фасилітатора	1	5	1	1	8
Разом за модулем 2	**3**	**9**	**2**	**1**	**15**
МОДУЛЬ 3. ПРАКТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ ТА САМОВИРАЖЕННЯ ДИТИНИ					
Тема 3.1. Практики розвитку поваги та участі дітей. Рефлексія та роль педагога як фасилітатора	2	5	1	0	8
Тема 3.2. Партнерство з батьками та громадою	2	3	1	1	7

Разом за модулем 3	**4**	**8**	**2**	**1**	**15**
Контрольні заходи	0	0	0	2	2
Разом	**10**	**24**	**6**	**5**	**45**

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. ОСНОВИ КУЛЬТУРИ ДЕМОКРАТІЇ ТА ПРАВ ДИТИНИ

Тема 1.1. Права дитини як основа освітнього процесу

Сутність прав дитини як невід'ємної складової прав людини. Концепція гідності дитини як базова цінність освітнього процесу. Нормативно-правове забезпечення прав дитини: Конвенція ООН про права дитини, національне законодавство, Державний стандарт дошкільної освіти. Розмежування понять «права дитини» та «домовленості/правила»: принципова неможливість обмеження прав через порушення правил. Типові педагогічні помилки (покарання через обмеження прав, ігнорування голосу дитини, примус).

Реалізація прав дитини в умовах ЗДО: право на участь, самовираження, безпеку, гру, відпочинок, приватність. Практики забезпечення прав дитини у щоденній діяльності (організація простору, взаємодія, реагування на конфлікти).

Роль ЗДО у формуванні в дітей уявлень про права: від «знати» до «переживати і проживати». Адаптація складних понять до дитячого досвіду через гру, ситуації, приклади.

Формування соціальної та громадянської компетентностей як результат реалізації прав дитини.

Тема 1.2. Культура демократії в дошкіллі

Сутність поняття «культура демократії» у контексті дошкільної освіти. Демократія як процес щоденної взаємодії та спільного прийняття рішень, а не сукупність окремих заходів.

Поширені хибні уявлення про демократію в закладі дошкільної освіти та їх вплив на освітній процес. Критичний аналіз підходів, що зводять демократію до вседозволеності, формального голосування або заперечують здатність дітей до участі.

Характеристика принципів культури демократії: участь кожного, цінність різноманіття, рівні можливості, повага до людської гідності, мирне співіснування. Особливості їх реалізації в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти.

Дитячий садок як модель демократичного суспільства. Вплив освітнього середовища на формування цінностей, ставлень і поведінкових моделей дитини.

Роль педагогів, адміністрації, батьків, громади та держави у формуванні культури демократії в закладі дошкільної освіти.

МОДУЛЬ 2. ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ ДИТИНИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Тема 2.1. Діяльнісний підхід і навчання через досвід

Сутність діяльнісного підходу як основи організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Значення навчання через досвід у формуванні ключових компетентностей дитини. Характеристика підходу «про, через, для» як методологічної основи формування культури демократії. Роль практичного досвіду, взаємодії та участі у розвитку соціальної та громадянської компетентностей.

Інтерактивні методи організації освітнього процесу: ігрові, дослідницькі, проєктні, ситуаційні. Використання повсякденних ситуацій як ресурсу для навчання.

Організація освітнього процесу, що забезпечує активну участь дитини: залучення до вибору діяльностей, спільного планування та обговорення результатів. Використання Рамки компетентностей для культури демократії для планування освітньої діяльності та відстеження розвитку дітей.

Тема 2.2. Роль педагога як фасилітатора

Зміна професійної ролі педагога у контексті сучасної дошкільної освіти. Педагог як фасилітатор, партнер і носій демократичних цінностей. Сутність фасилітації як створення умов для активної участі дітей в освітньому процесі. Підтримка ініціативи, самостійності та відповідальності дитини.

Особливості педагогічної комунікації на засадах поваги до гідності дитини. Використання активного слухання, відкритих запитань, прийняття думок і почуттів дітей.

Формування спільних правил взаємодії як інструменту розвитку відповідальності та саморегуляції дітей. Роль педагога у вирішенні конфліктів та розвитку навичок мирного співіснування. Використання ненасильницької комунікації та підтримка рефлексії.

Педагогічна рефлексія як умова професійного зростання та вдосконалення практики забезпечення участі дитини.

МОДУЛЬ 3. ПРАКТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ ТА САМОВИРАЖЕННЯ ДИТИНИ

Тема 3.1. Практики розвитку поваги та участі дітей. Рефлексія та роль педагога як фасилітатора

Організація освітнього середовища, що забезпечує участь і самовираження дітей. Створення простору для вибору, ініціативи та прояву індивідуальності. Практики залучення дітей до прийняття рішень у повсякденному житті закладу дошкільної освіти. Формування досвіду участі через спільне планування, обговорення та реалізацію діяльностей.

Розвиток поваги, емпатії та взаєморозуміння у дитячому колективі. Використання інтерактивних методів для формування соціальних навичок. Забезпечення можливостей для самовираження дітей у різних видах діяльності. Підтримка творчості, ініціативності та суб’єктності дитини.

Урахування різноманіття та індивідуальних особливостей дітей у процесі організації освітньої діяльності.

Рефлексія педагогом власної діяльності щодо забезпечення участі дітей та коригування освітньої практики.

Тема 3.2. Партнерство з батьками та громадою

Сутність педагогічного партнерства як основи формування культури демократії у закладі дошкільної освіти. Роль сім'ї у розвитку соціальної та громадянської компетентностей дитини.

Форми та методи взаємодії з батьками, спрямовані на узгодження підходів до виховання та розвитку дитини. Залучення батьків до освітнього процесу. Формування у батьків розуміння прав дитини та демократичних цінностей. Подолання авторитарних підходів у вихованні.

Взаємодія закладу дошкільної освіти з громадою як ресурс розширення освітнього середовища та формування громадянської ідентичності дітей.

Реалізація загальносадкового підходу до впровадження культури демократії через узгоджену діяльність усіх учасників освітнього процесу.

3.1. Орієнтовний перелік практичних завдань

1. Розглянути кейс та визначити, яку сходинку дитячої участі за моделлю Роджера Харта він описує.
2. Співставити опис компетентностей для культури демократії з відповідною сферою (цінності, ставлення, вміння, знання).
3. Створити за прикладом лист самооцінювання «Мій щоденний чек-лист для розвитку КДК».
4. Описати можливі види діяльності в ЗДО щодо залучення батьків для розвитку громадянських компетентностей дітей.

3.2. Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

1. Триєдиний підхід «Про, Через, Для» для формування громадянських компетентностей.
2. Дескриптори компетентностей для культури демократії для дітей до 10 років.
3. Комплект матеріалів «Зростаємо в демократії змалку: 14 карток для розвитку вмінь, необхідних впродовж життя».

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 20.07.2026).

2. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 20.07.2026).

3. Про дошкільну освіту: Закон України від 06 червня 2024 р. № 3788-IX (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20 (дата звернення: 20.07.2026).
4. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14 (дата звернення: 20.07.2026).
5. Державний стандарт дошкільної освіти (Базовий компонент дошкільної освіти): постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2025 р. № 1557. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1557-2025-%D0%BF (дата звернення: 20.07.2026).
6. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників: постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-п (дата звернення: 20.07.2026).
7. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти»: наказ Міністерства економіки України від 19 жовтня 2021 р. № 755-21. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti (дата звернення: 20.07.2026).
8. Конвенція ООН про права дитини: міжнародний документ від 20 листопада 1989 р., ратифікована Україною 27 лютого 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 20.07.2026).
9. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти з прав людини: прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 11 травня 2010 р. Страсбург, 2010. 12 с.

Основна література

1. Богуш А. М. Дошкільна педагогіка: підручник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2021. 400 с.
2. Бєлєнька Г. В. Сучасне дошкілля: теорія і практика розвитку дитини: навч.-метод. посіб. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 304 с.
3. Кононко О. Л. Особистісний розвиток дитини дошкільного віку: монографія. Київ: Освіта, 2020. 320 с.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. Київ: Академвидав, 2022. 352 с.
5. Савченко О. Я. Дитиноцентризм як пріоритет сучасної освіти: монографія. Київ : Педагогічна думка, 2019. 256 с.
6. Сухомлинська О. В. Виховання цінностей: теорія і практика: монографія. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 280 с.
7. Рамка компетентностей для культури демократії. Том 1: Контекст, концепції та модель / Рада Європи. Київ: BAITE, 2018. 96 с.
8. Рамка компетентностей для культури демократії. Том 2: Дескриптори компетентностей / Рада Європи. Київ: BAITE, 2018. 112 с.
9. Дитина в демократичному суспільстві: методичні рекомендації для педагогів закладів дошкільної освіти / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ: Педагогічна думка, 2022. 180 с.

10. Вальсое Лен Е., Сівертсен А. Г. Значення дитячих садків для життєстійкості / пер. з норв. 1-ше вид. 2022. 100 с. URL: https://www.schools-for-democracy.org/images/documents/1414/znachennya_dytyachyh_sadkiv_dlya_zhyttestiikosti_ua.pdf (дата звернення: 13.07.2026).

Додаткова література

1. Крутій К. Л. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: сучасні підходи до організації : метод. посіб. Запоріжжя: ЛІПС, 2020. 160 с.
2. Піроженко Т. О. Розвиток соціальних навичок дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Київ: Генеза, 2019. 192 с.
3. Шульга Л. В. Педагогіка партнерства в дошкільній освіті: метод. посіб. Київ : Освіта, 2021. 176 с.
4. Максименко С. Д. Психологія особистості дитини: монографія. Київ: КММ, 2020. 296 с.
5. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: теоретико-технологічні засади: монографія. Київ : Либідь, 2021. 344 с.
6. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 424 с.
7. Ігрові технології в дошкільній освіті: методичні рекомендації / уклад. Н. В. Гавриш. Київ: Генеза, 2021. 200 с.
8. Нова українська школа: порадник для вихователя закладу дошкільної освіти / за ред. О. Я. Савченко. Київ: Педагогічна думка, 2020. 192 с.
9. Освіта для демократичного громадянства та прав людини : методичні матеріали / Рада Європи. Київ: ВАІТЕ, 2019. 120 с.
10. Партнерство з батьками в умовах сучасного закладу дошкільної освіти: метод. посіб. / уклад. І. М. Дичківська. Київ: Каравела, 2022. 168 с.
11. Фасилітація гри: наука, що стоїть за мистецтвом залучення дітей молодшого віку : біла книга / Г. Йєнсен та ін.; пер. з англ. Billund: The LEGO Foundation, 2019. 44 с. URL: https://cms.learningthroughplay.com/media/2qrj1oxr/wp_фасилітація-гри_2019_ukrainian-version-2.pdf (дата звернення: 14.07.2026).